

УДК 94(438).81

DOI <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.7>

Назарій ПЕТРИВ

аспірант кафедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Митрополита Андрея, 3, м. Львів, Україна, індекс 79000 (nazikpetriv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2542-2763>

Бібліографічний опис статті: Петрів, Н. (2024). Жіноче служіння в баптистському русі: історичний контекст. *Українські історичні студії*, 16(58). 67–76. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.7>

**ЖІНОЧЕ СЛУЖІННЯ В БАПТИСТСЬКОМУ РУСІ:
ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ**

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати тене́зу розвитку жіночого служіння в баптистських громадах у США, Великій Британії, Чехословаччині та II Речі Посполитій. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, системності, об'єктивності, а також на методи історіографічного аналізу та синтезу. **Наукова новизна:** на основі аналізу архівних джерел та матеріалів простежено тене́зу становлення та розвитку жіночого служіння в баптистських громадах від поодиноких ініціатив жінок-вірянок до створення мережі сестринських (жіночих) структур, які відігравали важливу роль у розвитку світської та духовної освіти, місіонерській діяльності та соціальної заангажованості громад у турботу про найвразливіші категорії населення у США, Великій Британії, Чехословаччині та II Речі Посполитій. **Висновки.** Відзначено, що розвиток жіночого служіння в баптистських громадах пройшов доволі складний еволюційний рух від окремих ініціатив до витворення діяльної національної та міжнародної мережі. Хоча в різних країнах баптистської присутності залученість жінок у життя спільноти відрізнялася, проте вплив жіночих ініціатив на подальший розвиток руху був очевидним, свідченням чому, наприклад, слугує відзначення століття залучення жінок до баптистських місій у Великій Британії, Чехії та Словаччині. Ще одним аргументом на користь важливості жіночого служіння в баптистських громадах став доступ жінок до здобуття професійної богословської освіти й навіть подальшого виконання душпастирських та проповідницьких обов'язків у громадах одновірців у США та Великій Британії. З'ясовано, що розвиток жіночого служіння в баптистських громадах Галичини та Волині, що перебували в складі II Речі Посполитої, пройшов подібний еволюційний шлях. Проте тут суттєвою особливістю становлення жіночого служіння, для прикладу, була відсутність будь-якої можливості для жінок здійснення душпастирських обов'язків у громадах чи можливість ординації.

Ключові слова: баптизм, протестантизм, історія Церкви, жіноче служіння, США, Галичина, Волинь, II Річ Посполита.

Nazarii PETRIV

PhD student at the Department of History, Museum Studies and Cultural Heritage, Lviv Polytechnic National University, 3, Metropolyt Andriy Str., Lviv, Ukraine, postal code 79000 (nazikpetriv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2542-2763>

To cite this article: Petriv, N. (2024). Zhinoche sluzhinnia v baptystskomu rusi: istorychnyi kontekst [Women's ministry in the Baptist movement: historical context]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian Historical Studies*, 16(58). 67–76. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.7> [in Ukrainian].

**WOMEN'S MINISTRY IN THE BAPTIST MOVEMENT:
HISTORICAL CONTEXT**

Summary. *The purpose of the article is to analyze the genesis of the women's ministry in Baptist communities in the United States, Great Britain, Czechoslovakia and the Second Polish Republic. The*

© Петрів Назарій, 2024

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

methodology of the study is based on the principles of historicism, systematicity, objectivity, as well as methods of historiographical analysis and synthesis. Scientific novelty: based on the analysis of archival sources and materials dedicated to the formation and development of women's ministry in Baptist communities starting from individual initiatives of women believers to the creation of a network of sister (women's) structures that played an important role in the development of secular and spiritual education, missionary activities and social engagement of communities in caring for the most vulnerable populations in the United States, Great Britain, Czechoslovakia and the Second Polish Republic. Conclusions. The development of women's ministry in Baptist communities has undergone a rather complex evolutionary movement from single, individual initiatives to the creation of an active national and international network. Although the involvement of women in community life varied from country to country, the influence of women's initiatives on the further development of the movement was obvious, as evidenced by the celebration of the centennial of women's involvement in Baptist missions in the United Kingdom and the Czech Republic and Slovakia. Another testimony in favor of the importance of women's ministry in Baptist communities is the access of women to professional theological education, and even to further fulfill pastoral and preaching duties in the community of fellow believers in the United States and Great Britain. The development of women's ministry in the Baptist communities of Galicia and Volhynia, which were part of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth, went through a similar evolutionary path. However, an essential feature of the formation of women's ministry here, for example, was the absence of any opportunity for women to exercise pastoral duties in the congregations or the possibility of ordination.

Key words: *Baptism, Protestantism, church history, women's ministry, USA, Galicia, Volhynia, Second Polish Republic.*

Постановка проблеми. Тема жіночого служіння в баптистських громадах є малодослідженою. Зазвичай дослідники історії цього руху передусім звертають увагу на діяльність чоловіків-місіонерів та становлення окремих громад і союзів. Однак, без сумніву, жінки відігравали надважливу роль у підтримці діяльності та розвитку громад.

Наприкінці XIX – початку XX ст. баптистський рух у США переживав серйозні організаційні та структурні зміни, які стосувалися практично всіх аспектів релігійного життя, починаючи від спільотно-організаційних і завершуючи новими місійними підходами. Останні десятиліття XIX ст. стали періодом переосмислення ролі та місця двох ключових факторів у житті баптистських громад. Перший – це зростання ролі емігрантів у житті церков, адже на кінець XIX ст. припала чергова масова хвиля еміграції з Європи. Так, для прикладу, впродовж 1880–1890 рр. до США прибуло близько 20 млн емігрантів (Chute, 2015, p. 189). Баптистські проповідники та місіонери просто не могли не скористатись цією нагодою для того, щоб розпочати місії серед новоприбулих. Другий важливий чинник зумовлений тим, що приблизно в той же час у громадах починає активно зростати роль та значення жіночого служіння. Жінки чи не вперше в історії отримали можливість займати керівні посади в громадах та на рівні з чоловіками визначати траєкторію розвитку не лише локальних церков, а й державних та навіть міжнародних місій (The baptist story, 2022, p. 187). Основними сферами для реалізації жіночого служіння в баптистських церквах були недільні школи, сестринські гуртки чи біблійні зібрання або ж сестринські дні духовної віднови. Варто зазначити, що жінки в баптистських громадах не лише слухали тлумачення Біблійних уривків пасторами, а й активно вступали в дискусію та обговорення почутого. Ця, здавалося б, маленька деталь є надзвичайно важливою для розуміння подальшого розвитку жіночого служіння, місіонерства та лідерства в баптистських громадах не лише США, але й Європи (Chute, 2015, p. 187).

Аналіз досліджень. Серед українських науковців на тему жіночого служіння в баптистських громадах звертає увагу дослідниця та історик Ліна Бородинська, розглядаючи питання жіночих місій чи гуртків у контексті розвитку баптистських громад на Волині у 20–30-х рр. XX ст. Дослідники історії світового баптизму також не оминають теми жіночого служіння у власних дослідженнях. Зокрема, цій темі присвячено цикл історичних розвідок, опублікованих жінками-дослідницями на інформаційних ресурсах The Baptist Union of Great Britain. Чеські та словацькі баптисти також присвятили чимало досліджень вивченню теми участі жінок у розвитку баптистських громад за останні 100 років (Parker, 2022, p. 1).

Однак історія жіночого служіння та роль жіночих організацій у розвитку євангельсько-баптистського руху в Україні не досить досліджені та містять чимало «білих плям». Отже, **метою та завданням статті** є аналіз основних етапів розвитку жіночого служіння в баптизмі у контексті аналітичного огляду особливостей його становлення в громадах баптистів США, Великої Британії, та історії жіночого служіння в Другій Речі Посполитій та Чехословаччині. Такий вибір територіальних меж дослідження – не випадковий. Велика Британія та США – країни, в яких на початку ХХ ст. проживало чи не найбільше баптистів. У цих країнах було окреслено напрями для розвитку баптизму у ХХ ст. Саме в громадах баптистів США та Великої Британії було переосмислено важливість ролі жінок у місійній діяльності. Натомість Друга Річ Посполита та Чехословаччина – країни, до складу яких на початку ХХ ст. входили розділені землі сучасної Західної України, котрі тоді й стали важливим епіцентром розвитку баптистського руху.

Виклад основного матеріалу. Перша згадка про жінку-місіонерку в баптизмі датується 1832 р. (Parker, 2022, р. 1). У 1849 р. Південне баптистське об'єднання офіційно призначило місіонеркою в м. Кантон Гаріет Бейкер (100 years of woman in Baptist ministry, 2022, р. 3). Фактично, починаючи з другої половини ХІХ ст., зростає значимість жіночих місій. Зокрема, жінки-місіонерки в Канаді всього впродовж 3 місяців заснували 32 баптистські громади (Parker, 2022, р. 3). У майбутньому на основі цих громад було утворено Жіночий баптистський місійний союз у Монктоні (1884 р.). У 1871 р. у США було засновано одразу дві жіночі місійні спільноти: «Жіночу закордонну місіонерську спільноту Сходу», «Жіноче місійне об'єднання Заходу» (Parker, 2022 р. 3). У 1888 р. американські баптисти заснували Жіночий місіонерський союз, членкині якого активно підтримували баптистські місії за кордоном. Головним чином, увага місіонерів тоді була звернена на місії в Китаї та в Східній Європі, зокрема місії серед поляків. Варто зазначити, що першими місіонерами серед польськомовних емігрантів у США стали німецькі баптисти, які у 1851 р. заснували власне об'єднання, а вже через декілька років (1858 р.) мали власну місіонерську школу та освітню квоту в Баптистській Семінарії Мічигану (Chute, Nathan, 2022, р. 194).

Наприкінці ХІХ ст. важливим елементом жіночої самореалізації стали поезія, музика та біблійні зібрання. Так, наприклад, упродовж 1837–1852 рр. відбувалися сталі біблійні реколекції для жінок у м. Йоркширі. Варто зауважити, що учасниці реколекцій не лише вивчали біблійні уривки, але й обговорювали їх тлумачення, дискутували, готували та зачитували реферати. Часто учасниць біблійних зібрань можна було побачити з аркушами паперу та олівцями під час недільних проповідей. Жінки не лише уважно слухали проповіді, але й навіть вступали у дискусію та дебати з пасторами (Chute, Nathan, 2022, р. 194). Сам факт таких дискусій свідчить про те, що жінки в баптистських громадах користувались тими ж правами, що й чоловіки, а в громадах створювались необхідні умови для розвитку індивідуальних талантів та здібностей усіх їхніх членів.

Серед баптистських церков США ще одним важливим елементом жіночого служіння стало дияконське служіння жінок. Суть цього служіння полягала в харитативній діяльності жінок та відвідуванні хворих, а в окремих громадах диякониси допомагали в підготовці та звершенні водного хрещення над жінками (Chute, Nathan, 2022, р. 190). Загалом, прийнято вважати, що в баптистських громадах кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. не існувало практики ординації жінок на звершення пастирського служіння. Однак сучасні дослідники історії баптизму в США заявляють, що це не зовсім так. В історії американського баптизму фіксуємо принаймні декілька свідчень про діяльність жінок-проповідників, які були ординовані на пастирське служіння. У 1876 р. громада Баптистів Вільної Волі у Пенсильванії здійснила ординацію жінки-проповідниці М. А. Бреннан. Також є згадки про жінок-проповідниць у баптистських громадах Мічигану та Рок-Айленду (Штати Мічиган та Вашингтон) (Chute, Nathan, 2022, р. 190).

Упродовж 1882–1885 рр. є згадки про жінок-проповідників, які були обрані громадами на пастирське служіння. Зокрема, йдеться про Мей Джонс та Франціс Тоунслі. Перша була про-

повідницею в штаті Нова Англія, а друга – служила в Першій Баптистській Церкві в м. Сіетлі (Chute, Nathan, 2022, p. 190).

Водночас перед жінками в громадах відкривається ще одна важлива ніша – лідерське служіння в спільнотах. Жінки починають відігравати помітну роль на всіх рівнях функціонування баптизму в країні. Однією з найяскравіших представниць жінок-лідерок на початку ХХ ст. була Нанні Гелен Бурройтс, одна з ключових спікерів на першому Всесвітньому Баптистському Конгресі в Лондоні (1905 р.). Упродовж 1898–1907 рр. Н. Г. Бурройтс працювала відповідальним секретарем Закордонної місіонерської ради при Національному баптистському з'їзді. Вона була однією із засновниць Жіночої Конвенції. У 1908 р. Н. Г. Бурройтс відкрила Національну навчальну школу (вечірню школу) для незаможних чорношкірих американок. Першими випускницями закладу стала 31 особа. Навчання в школі ґрунтувалось на принципі «3В» – Біблія (Bible) (віра та етика), ванна (bath) (особиста гігієна та догляд) та віник (broom) (ведення домашнього господарства). Окрім того, Бурройтс розробила та викладала власний курс з історії соціальних змін та їх впливу на життя чорношкірих жінок у США, який був революційним курсом для того часу, адже більшість тогочасних дослідників уперто уникали чи замовчували питання ролі та місця чорношкірого населення в історії країни (Brigge, 2009, p. 149–150).

Отже, коротко підсумовуючи цей вступний огляд, можна зробити висновок, що друга половина ХІХ ст. стала періодом переосмислення ролі та місця жінок у баптистських громадах США. У спільнотах сформувались окремі жіночі об'єднання та союзи, які почали відігравати важливу роль у розвитку місіонерської та просвітницької діяльності у США, та мали значний вплив і за їхніми межами. Моделі та методи роботи, що їх розвинули членкині жіночих об'єднань у країні, заклали основу для діяльності жіночих об'єднань на місійних теренах в Європі та Азії.

Розвиток та становлення жіночого руху у Великій Британії. Наприкінці ХІХ ст., подібно як й у баптистських громадах США, починає зростати роль та вплив жінок і жіночих об'єднань у громадах британських баптистів. У 1890 р. у цих громадах Великої Британії впроваджується інститут дияконис, завданням яких було дбати про моральний та соціальний добробут населення (соціальне служіння громад та місіонерська діяльність). Також жінки отримали право на лідерське та пасторське служіння в спільнотах (Parker, 2022, p. 8).

Особливо помітною роль жінок у громадах стала наприкінці І Світової війни. Водночас у 1917 р. жінки, старші 30 років, здобули виборче право в країні. Старі суспільно-політичні норми було переглянуто, і розпочався період формування більш інклюзивного соціально-політичного ладу в країні, де жінки почали набувати все більше прав та можливостей на рівні з чоловіками. Суспільно-політичні зміни відобразились й на богословській думці баптизму у Великій Британії, в тому числі й щодо ролі та можливостей жінок у громадах (Parker, 2022, p. 9).

Зокрема, один із лідерів баптистського руху в країні Джон Говард Шекспір у 1918 р. так висловлювався про жінок: «В Христі Ісусі немає і не може бути поділу та розрізнення. Місце жінок – всеціло в нашій Західній цивілізації. Це стало можливим завдяки благороднім концепціям, що їх принесло Євангеліє з собою. Однак нині це питання виходить далеко за межі просто спекулятивного чи академічного. Адже позиція змінилася з неймовірною швидкістю. Політична сила опинилась у руках 6 мільйонів жінок із правом голосу. Багато дверей, які сьогодні ще залишаються закритими перед жінками, неодмінно будуть відкритими перед ними. Я вважаю, що вивільнення жінок з тягара упереджень, зростання сили служіння та покликання до нових обов'язків, а також дар їхнього розуму, інтуїції та моральної серйозності є найбільш помічними характеристиками нашого часу. Лише собі на шкоду Церква може залишитись останнім окопом упередження, <...> поважаючи або ж забуваючи про той факт, що проблеми, які постають перед нею, найкраще можуть бути вирішеними чоловіками та жінками, які співпрацюють разом <...> Чи хто-небудь думає, що жінки <...> можуть бути постійно виключеними (позбавленими можливості) з найвищого служіння в церкві? Небезпека тут полягає в тому,

щоб вони не втратили терпцю з такою церквою та не проживали своє життя десь в іншому місці» (Parker, 2022, p. 11).

Важливо наголосити, що це була доволі революційна заява, яка точно не могла залишитись непоміченою в баптистському середовищі країни. Першими, хто відреагував на зміну риторики та підходів до трактування ролі та місця жінок та їхнього служіння в церквах, стали вищі навчальні конфесійні заклади. Так, у 1918 р., Баптистський коледж у Брістолі погодився навчати жінок на служителів (Parker, 2022, p. 11).

Серед перших жінок, які здобували університетську освіту служителів церков, передусім слід згадати про Вайлет Еджер. Жінка розпочала навчання в 1918 р. у коледжі Суперджіонс, де навчалась на місіонерку. Проте згодом була запрошена на навчання до коледжу Редженс Парк (Лондон, Оксфордський університет) тодішнім його ректором, доктором Пірсом Кудом. А вже у 1919 р. Еджер стала першою жінкою у Великій Британії, яка вступила до баптистського коледжу та розпочала навчання за спеціальністю – служитель (Parker, 2022, p. 14). Вступ В. Еджер до освітнього закладу припав на доволі не простий час – боротьби жінок за власні права. З історичних хронік коледжу відомо, що жінка продовжувала своє навчання аж до 1923 р., однак не склала випускного іспиту. Основною причиною цього була не неуспішність студентки, а радше особисте несхвалення освіти для жінок новим ректором інституції. Зокрема, у 1923 р. відмова в допуску Еджер до складання випускного екзамену ректором д-ром Віллером-Робінсоном була пояснена так: «плата за допуск до іспиту буде просто тратою грошей» (Parker, 2022, p. 16). Як згадувала сама Еджер з нагоди свого 90-літнього ювілею: «Д-р Робінсон просто проігнорував той факт, що я була там. Ми жодного разу не розмовляли. Однак він запевняв усіх у тому, що я була не старанною і все одно би провалила мій іспит» (Parker, 2022, p. 16).

Після завершення навчання вона служила в громадах Літловвер та Норд-Парад, де 3 лютого 1926 р. її було рукоположено на служителя. До 1929 р. служила також як мандрівний проповідник. З 1934 по 1937 р. служила проповідником у баптистській громаді м. Норд-Парад, Галіфакс, де вона була першою жінкою-одноосібним пастором. Окрім того, у 1937 р. В. Еджер стала першою жінкою – баптистським проповідником, яка виступила на радіо, після чого отримала численні листи підтримки з усього світу (Parker, 2022, p. 17).

У тому ж році Еджер була переведена до м. Четман, де здійснювала своє служіння під час II Світової війни. У 1944 р. храм та парафіяльний будинок, в якому перебувала проповідниця, потрапили під бомбардування. У результаті обидві будівлі були знищені, а сама В. Еджер дивом залишилась живою. Однак у результаті в жінки виникло серйозне захворювання, і вона була змушена перервати проповідницьку діяльність на цілих шість років. Останнім місцем служіння В. Еджер стала баптистська громада у Чалк Хілл, Лондон (Parker, 2022, p. 17).

Серед відомих жінок-місіонерів Великої Британії слід згадати про Едіт Гейтс та Марію Лівінг-Тейлор. Едіт Гейтс (22 березня 1883 р. – 19 січня 1962 р.), стала першою жінкою-проповідницею Баптистської церкви Великої Британії. Своє служіння Е. Гейтс розпочала у 35-річному віці після того, як склала загальний іспит відповідно до вимог Баптистського союзу. Після успішного складання іспиту була рукоположена для здійснення пасторського служіння в громаді Літил-Тью (1921 р.). Гейтс стала засновницею жіночих молитовних кіл, а у 1931 р. навіть очолила Баптистську асоціацію Оксфордшира та Іст Гловцестерширу (Baptist missionary herald., 1921, p. 34).

Марія Лівінг-Тейлор здобула ступінь бакалавра в університетах Лондона та Діджона. Здійснювала пастирське служіння разом зі своїм чоловіком Джоном. Була ординована у 1920 р. У 1942 р. разом із чоловіком заснувала приватну школу в Кембриджі (Parker, 2022, p. 18).

У даному дослідженні на особливу увагу заслуговують дві події з життя баптистів Великої Британії, які відбулися у 1925 та 1926 рр., безпрецедентно вплинувши на розвиток жіночого служіння в громадах. Отже, 14 вересня 1925 р. Спеціальний комітет з питань жіночого служіння оголосив висновки щодо питання можливості здійснення пасторального служіння жінками в баптистських громадах та спрямував їх до Ради Союзу Баптистів, яка погодилась із цими висновками та пізніше, 9–10 лютого 1926 р., проголосила, що «це було би всупереч бап-

тистським віруванням та практиці, якщо би стать стала свого роду перепорою для здійснення будь-якого з християнських служінь. Немає заперечень проти вступу жінок до баптистського служіння, однак необхідною умовою має стати окремий список жінок-пасторів з окремим переліком правил для фінансових та інших практичних наслідків включення їх до акредитованого списку служителів» (Parker, 2022, p. 19).

Отже, підсумовуючи, можемо зауважити, що серед баптистів Великої Британії жінки в перших десятиліттях ХХ століття не лише відігравали важливу роль у розвитку громад, але й отримали можливість здійснювати місійну та проповідницьку діяльність як акредитовані служителі церков.

Роль жінок у становленні баптизму в Чехословаччині. Чехословаччина як країна постала на руїнах Австро-Угорської імперії, та ще й у час після воєнної розрухи. Бідність та злидні були щоденним видовищем (Bartáková. 2008, s. 102. Hambálek, 2018, s. 67–80. Hallerová, 2013, Klusáková (Hallerová), 2016, s. 29–33, Krejčová Zavadilová, 2019, s. 15–42, Kucová, 2016, s. 84–90). Відповідно, розвиток вищеперелічених напрямів жіночого служіння в баптизмі був практичною відповіддю на потреби часу.

Зростання ролі жінок та їх впливу на життя громад на теренах Чехословаччини тісно пов'язані з підтримкою, що їй отримали після I Світової війни баптистські громади країни від одновірців зі США. На відміну від Великої Британії та Америки, жінки, що сповідували баптизм у країні, не мали можливості, а зрештою й амбіцій, бути ординованими служителями в громадах. Роль жінок у баптистських громадах чітко регламентувалась прийнятною східно-європейською культурною парадигмою, де роль жінок у громадах зводилась до місіонерської мирянської діяльності, ведення недільних шкіл, турботи про дітей, хворих та убогих.

Серед найвпливовіших жінок баптистського руху в країні варто відзначити: Нелі Волчікову, Марію Гавранкову, Людмілу Кнапову та засновницю жіночих служінь у країні – Лідію Колаторову. Нелі Волчікова народилася в Моравії у 1894 р.. У 16-річному віці прийняла водне хрещення, після чого виїхала до Канади, де працювала нянею в одній із баптистських громад. У 1914 р. переїхала до Чикаго, США. Тут вона протягом 5 років працювала вчителькою при церкві Товариства молодих жінок у Хорні, мріяла стати місіонеркою в Африці. Однак коли довідалась, що її Батьківщина потребує місіонерів, вирушила назад до Європи. У 1919 р. прибула до Чехословаччини як баптистська місіонерка на запрошення Лідії Новотної (Коляротової) (Střípky z histori, 1921, s. 2).

Марія Гавранкова походила з римо-католицької родини з м. Брно. В юному віці познайомилась із вченням баптистських місіонерів, що проповідували в місті. У 17 років прийняла водне хрещення та приєдналась до баптистської громади м. Брно. Згодом закінчила середню соціальну школу для жінок у Празі, де склала випускні іспити та навіть проходила стажування на соціального працівника. З 1922 р. працювала старшою медичною сестрою в баптистському дитячому будинку (American baptists in mission, 1922, p. 15).

Про життєвий шлях Людміли Кнапової є небагато відомостей. Однак відомо, що у 1906 р. вона прибула до Праги, де познайомилась із Лідією Новотною. Згодом виїхала на навчання до Польщі, де здобула фах медсестри. До 1918 р. працювала польовою медсестрою Червоного Хреста, а з 1918 р. стала баптистською місіонеркою в Чехословаччині (American baptists in mission, 1922 p. 15).

Лідія Новотна (Коларатова) – донька засновника першої баптистської церкви в Чехословаччині – Індрига Новотного. Тривалий час була редакторкою християнської газети в Празі. Окрім того, була відповідальною за соціальне служіння та засновницею жіночих груп при баптистських громадах країни. Саме Лідія звернулася до американських жінок-співвірянок із закликом підтримати баптистські місії в Чехословаччині у 1921 р. Жінка чітко окреслила потреби та траєкторію розвитку жіночого служіння в громадах та фактично заклала підвалини його функціонування. Так, Л. Коларатова закликала співвірянок підтримати освіту здібних сестер із Чехословаччини у США, аби ті могли здобути фах медсестри та соціального працівника, адже, як зазначала жінка, її країна гостро потребувала кваліфікованих кадрів для соці-

альної роботи. Ось, що писала Лідія Коларатова в листі до американських жінок, датованому 1921 р.: «Звичайно, в наших зборах жінки становлять більшість членів. У багатьох місцях вони повинні бути служителями, церковними провідниками, вчителями недільних шкіл і робити все в громаді. Раніше Австрія не надавала перевагу жінкам-робітницям; І тому, за винятком кількох сильних жінок, які мали сміливість йти своїм шляхом, незважаючи на суспільні негаразди, жіноча діяльність обмежувалася так званими благодійними чаями, вечірками в саду, розвагами та публічною роздачею подарунків – у цих випадках дами «найкращих сімей» цілували руки одержувачів подарунків – і це було майже все. Серйозні жінки уникали вступати на подібного роду роботу. Дух повстання проти Австрії довів життя до застою. Жінки перестали бути пасивними. Заради доброї справи вони або приєднувалися до чоловіків, або пропонували їм співпрацювати з жінками, або за необхідності працювали поодиночки. А роботи було багато!» (Střípky z historie, 1921, s. 9–10).

Л. Коларатова закликала американських сестер і до підтримки здібних дівчат у Чехословаччині: «Ви нам потрібні, дорогі американські жінки! Підніміть наші маленькі руки своїми великими руками, і я впевнена, що разом американські та чехословацькі жінки зможуть зробити багато для Царства Небесного» (Střípky z historie, 1921, s. 10).

Жіноче служіння в баптистських громадах Галичини та Волині в складі II Речі Посполитої. Розвиток жіночого служіння в Галичині та на Волині, які перебували у складі II Речі Посполитої, мав низку особливостей. Інституційне становлення жіночого служіння в громадах розпочалось фактично з моментом активного поширення руху в регіоні на початку 20-х рр. минулого століття. Так, під час Об'єднавчого з'їзду євангельських християн та баптистів, що відбувся 7–10 червня 1923 р. у м. Бресті, було обговорено діяльність Товариства християнських жінок та створення жіночих гуртків при громадах євангельських християн та баптистів (AAN, sygn. 1442, ark.139). «Нехай тільки наші сестри захочуть мати при громадах гуртки, <...> всюди буде відчутна їхня рука, а громада <...> запевняю вас, зміниться не лише зовнішньо, але й внутрішньо» (Raport .Gosc 1936 s. 7). Однією з причин необхідності організації жіночих гуртків при громадах провід Товариства взаємодопомоги євангельських християн вважав реорганізацію та покращення не лише спільнотного життя, але й внутрішньосімейних взаємин: «Нехай у громадах не залишиться жодного хворого, якого б не відвідали члени жіночого гуртка, нехай їхні діти виглядають чисто та охайно одягнені, в красивий та уміло зшитий одяг, хай кожна жінка на селі бачить, що члени жіночого гуртка не марнують часу, але розумно його використовують. Жіночі гуртки покликані змінити життя сімей, внісши в них чистоту, порядок та ситість. Брати, організуйте жіночі гуртки і ви матимете прекрасних та досвідчених у всьому дружин та таких же наречених для ваших синів» (AAN, sygn. 1442, ark.139).

Найстарішим жіночим гуртком при українських і польських громадах був гурток, заснований у 1923 р. при варшавському зборі баптистів. Серед жіночих гуртків, що діяли на західноукраїнських землях, необхідно згадати гуртки при громадах євангельських християн у Рівному (1924 р.) та Здолбунові (1925 р.). Важливо зазначити, що у звіті «Товариства взаємодопомоги євангельських християн» за 1934–1935 рр. сказано, що при громадах євангельських християн на Волині існує всього 8 жіночих гуртків, які об'єднують 155 членів (AAN, sygn. 1442, ark. 123).

Основними завданнями жіночих гуртків була організація дозвілля (проведення тематичних зустрічей, свят, як-от, наприклад, свята Матері, поетичних та літературних вечорів, організація навчальних семінарів) та благодійність. Зокрема, на сторінках журналу «Гость» за червень 1935 року знаходимо статтю з однойменною назвою, автор якої стверджує, що в протестантському світі вже віддавна є поширеною практика відзначення цього дня в громадах, однак у II Речі Посполитій це свято залишається новинкою.

При громадах євангельських християн та баптистів у Галичині та на Волині поширеною практикою була організація навчальних курсів для жінок. Наведімо кілька прикладів. 24 грудня 1934 р. у громаді баптистів с. Воложани відбулися місійні зустрічі, другий день яких був присвячений діяльності жіночого гуртка при громаді та навчанню його членів. Подібні курси для вчителів недільних шкіл та сестер відбулись упродовж 1935 р. у громадах євангельських хри-

стиян на Волині. Так, найчисельніші курси для жінок та вчителів недільних шкіл відбулися 19–26 грудня 1935 р. у Ростоцькій громаді євангельських християн (Речун-Панько, 1927, с. 42).

Для покращення координації діяльності жіночих гуртків проводом євангельських християн і баптистів було прийняте рішення про створення жіночих відділів при громадах. Станом на 1939 р. діяло 25 жіночих гуртків (Gosc, 1936, s. 23).

Окрім навчальних курсів, організованих жіночими гуртками при громадах, жінки мали можливість навчатися у спеціалізованих міжконфесійних протестантських закладах II Речі Посполитої, зокрема в лютеранському дияконаті в м. Венцборк та дияконаті Табіта, в с. Сколімово біля Варшави. Навчання тривало 2 роки, дияконати готували медичних працівників (акушерів та медсестер), вихователів, учителів релігії (катехитів) (Gosc, 1936, s. 18).

Отже, можна зробити висновок, що організація жіночих гуртків при громадах мала допомогти реорганізувати спільнотне життя та стати свого роду свідченням добропорядності та працьовитості євангельських християн та баптистів назовні.

Варто також зазначити, що на відміну від громад одновірців із США чи Великої Британії жінки в громадах, що діяли на теренах Чехословаччини та II Речі Посполитої, ніколи не виконували функцій проповідників (формальних чи неформальних), проте відігравали активну роль у розвитку внутрішньої та зовнішньої місіонерської діяльності. Крім цього, саме завдяки старанням жіночих об'єднань у громадах функціонували та активно розвивались біблійні гуртки та недільні школи, значна частина яких знаходилась під опікою жінок.

Ще однією особливістю діяльності жіночих об'єднань у громадах баптистів та євангельських християн на теренах II Речі Посполитої була заангажованість жінок до харитативної та медичної діяльності. Так, послідовниці баптизму могли здобувати медичну освіту в профільних протестантських закладах, що було доволі революційним кроком для тогочасного суспільства. Вочевидь, акцент на суспільно важливих професіях був свого роду спробою інтеграції Євангельсько-баптистського руху в життя місцевих громад.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що роль жінок у житті та місійній діяльності баптистів у світі на початку XX століття була якісно переосмислена. До цієї пізньопротестантської течії важко застосувати класичне визначення місця та ролі жінки, що зводились до ЗК (з нім. церква, кухня, діти). Однак важко не погодитись із тим, що роль та місце жінок у житті громад та церков явно відрізнялось. Якщо, для прикладу, жінки у США та Великій Британії відігравали не лише важливу, але й провідну роль у заснуванні місійних організацій всередині та за межами країн, а також брали активну участь у розбудові системи внутрішньоцерковних освіти та благодійності, то роль жінок у Східній Європі (зокрема, в Галичині та на Волині) була все ж дещо скромнішою. Очевидно, що як і у випадку зі своїми заокеанськими сестрами, жінки активно були включені в життя громад на місцях, зокрема в харитативній діяльності та освіті, проте їхні ролі та функції в громадах були більш традиційними та прийнятними для патріархального суспільства того часу. Так, ми не знайдемо жодної згадки про жінок-проповідниць чи жінок, які здобули вищу освіту серед послідовників баптизму в Галичині чи на Волині. Проте фактично жодна громада не могла обійтись без залучення жінок до активного внутрішньоцерковного життя на місцях. Саме завдяки заангажованості в проголошення Слова та збереження релігійної ідентичності в громадах розквітли харитативне служіння та катехизація (недільні школи та біблійні гуртки). Хоча матеріальний потенціал громад у Галичині та на Волині був доволі скромним, це не завадило жінкам, які входили до баптистських громад, не лише підтримувати внутрішньоцерковне життя, але й створювати міжцерковні жіночі об'єднання та ініціативи. Зрештою, служіння жінок у громадах на місцях було продиктоване радше практичною потребою, а не інтелектуальним запитом, що, вочевидь, був відповіддю на «знаки часу». Ще однією солідною перешкодою, яка не дозволила жіночому служінню в баптистських громадах Галичини та Волині розкритись вповні, став вибух Другої світової війни та переформатування карти Європейського континенту по-новому. Проте, без сумніву, історія ролі та місця жінок у функціонуванні баптистських громад заслуговує на поглиблене вивчення в майбутньому і допоможе пролити світло на «білі плями» в історії цього руху в країні та ближньому зарубіжжі.

Джерела та література

- A pioneer woman minister*. Baptist quarterly, (1987), 19 № 32. 1 (January).
 AAN – Arhiwum Akt Nowych.
 American baptists in mission, 1922, 23, № 13 (2).
Bartáková, El. (2013). Bratrská jednota baptistů: Misijní činnost pražských sborů, *bakalářská práce*, Brno.
Bebbington, W. (2002). *The Gospel in the World: International Baptist Studies*, Cumbria, UK: Paternoster, 15–87.
Briggs, John H. Y., ed. (2009). *A Dictionary of European Baptist Life and Thought*. Milton Keynes, UK: Paternoster, 127. [in English].
Chute, A., Finn, N., & Haykin, M. (2015). *The Baptist Story: from English sect to global movement*. B&H publishing group. Nashville, Tennessee, 187–207.
Cooke, R., & Hunt, J. (1908). *Johann Gerhard Oncken: His Life and Work*. London: S. W. Partridge and Co., 6.
Estep, W. R. (1994). *Whole Gospel Whole World: The Foreign Mission Board of the Southern Baptist Convention 1845–1995*. Nashville, TN: Broadman, 100–156.
Fitts, L. (1985). *A History of Black Baptists, chapter 2*. Nashville, TN: Broadman, 54–104.
Gordon, T. (2008). Projevy spirituality u členů křesťanského sboru, *diplomová práce*, Brno.
 Gość (1936). *Warszawa, 12, № 1-2*.
 Gość (1921). *Warszawa, 23, № 1*.
Hallerová, M. (2013). Návraty pobělohorských emigrantů za první republiky, *bakalářská práce*, Praha.
Hambálek, M. (2018). Bratrská jednota baptistů v Československu v prvních letech komunistického režimu (1948-1953), *magisterská diplomová práce*, Olomouc.
Klusáková (Hallerová), M. (2016). “Náboženská” reemigrace v meziválečném období, *diplomová práce*, Praha.
Krejčová, G. (2019). Kolektivní paměť českých evangeliků v zahraničí aneb “Bibli donesli ze sebou...”, *disertační práce*, Pardubice.
Kucová, H. (2016). Autorský styl kazatele Jaroslava Plevy, *diplomová práce*, Praha, Mayak (1935). *Lodz, 15, № 4*.
Parker, M. (2022). *100 years of woman in Baptist ministry. The Baptist Union of Great Britain*. The Baptist Union of Great Britain.
Parker, M. (2022). *Edith Gates. 100 years of woman in Baptist ministry*. The Baptist Union of Great Britain : Edith Gates.
Parker, M. (2022). *Maria Living Taylor. 100 years of woman in Baptist ministry*. The Baptist Union of Great Britain : Maria Living-Taylor.
Patterson, J., & Robinson, J. (2012). *Graves: Staking the Boundaries of Baptist Identity*. Nashville, TN: B&H Academic, 14.
Pierard, R. (2002). *Germany and Baptist Expansion in Nineteenth-Century Europe*. 189–208.
Rable, G. (2010). *God's Almost Chosen Peoples: A Religious History of the American Civil War*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 3–7.
 Stríčky z historie: Ženy Československa včera a dnes (1921). *Lydia Kolátorová, časopis MISSIONS, prosinec, 7–15*.
Tull, J. (2000). *High-Church Baptists in the South: The Origin, Nature and Influence of Landmarkism*. Macon, GA: Mercer University Press, 150.
Wills, G. (2009). *Southern Baptist Theological Seminary, 1859–2009*. New York: Oxford University Press, 77.

References

- A pioneer woman minister*. Baptist quarterly, (1987), 19, № 32.1 (January).
 AAN – Arhiwum Akt Nowych. [Archive of a New Acts] [in Polish].
 American baptists in mission, 1922, 23, № 13 (2).
Bartáková, El. (2013) Bratrská jednota baptistů: Misijní činnost pražských sborů, *bakalářská práce*, Brno/
Bartáková, El. (2013) Baptist Brethren Unity: missionary activities of Prague congregations, Bachelor thesis, Brno. [in Czech]
Bebbington W. (2002) *The Gospel in the World: International Baptist Studies*, Cumbria, UK: Paternoster, 15–87.
Briggs, John H. Y., ed. (2009) *A Dictionary of European Baptist Life and Thought*. Milton Keynes, UK: Paternoster, 127.

- Chute, A.; Finn, N.; Haykin, M.** (2015) *The Baptist Story: from English sect to global movement*. B&H publishing group. Nashville, Tennessee, 187–207.
- Cooke, R.; Hunt, J.** (1908) *Johann Gerhard Oncken: His Life and Work*. London: S. W. Partridge and Co., 6.
- Estep W. R.** (1994) *Whole Gospel Whole World: The Foreign Mission Board of the Southern Baptist Convention 1845–1995*. Nashville, TN: Broadman, 100–156.
- Fitts L.** (1985) *A History of Black Baptists, chapter 2*. Nashville, TN: Broadman, 54–104.
- Gordon, T.** (2008) Projevy spirituality u členů křesťanského sboru, *diplomová práce, Brno* [Gordon, T. (2008) *Manifestations of spirituality in members of a Christian congregation, master thesis, Brno.*] [in Chech]
- Hallerová, M.** (2013) Návraty pobělohorských emigrantů za první republiky, *bakalářská práce, Praha*. [Hallerová, M. (2013) *Returns of emigrants during the First Republic, Bachelor thesis, Prague.*] [in Chech]
- Hambálek, M.** (2018) Bratrská jednota baptistů v Československu v prvních letech komunistického režimu (1948–1953), *magisterská diplomová práce, Olomouc*. [Hambálek, M. (2018) *Baptist fraternity in Czechoslovakia in the first years of the communist regime (1948–1953), Master's thesis, Olomouc.*] [in Chech]
- Klusáková (Hallerová), M.** (2016) “Náboženská” reemigrace v meziválečném období, *diplomová práce, Praha*. [Klusáková (Hallerová), M. (2016) *“Religious” reemigration in the interwar period, master thesis, Prague.*] [in Chech].
- Parker, M.** (2022) *100 years of woman in Baptist ministry. The Baptist Union of Great Britain*. URL: The Baptist Union of Great Britain.
- Parker, M.** (2022) *Edith Gates. 100 years of woman in Baptist ministry*. URL: The Baptist Union of Great Britain : Edith Gates.
- Parker, M.** (2022) *Maria Living Taylor. 100 years of woman in Baptist ministry*. URL: The Baptist Union of Great Britain : Maria Living-Taylor.
- Patterson, J.; Robinson, J.** (2012) *Graves: Staking the Boundaries of Baptist Identity*. Nashville, TN: B&H Academic, 14.
- Pierard, R.** (2002) *Germany and Baptist Expansion in Nineteenth-Century Europe*. 189–208.
- Rable, G.** (2010) *God's Almost Chosen Peoples: A Religious History of the American Civil War*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 3–7.
- Tull, J.** (2000) *High-Church Baptists in the South: The Origin, Nature and Influence of Landmarkism*. Macon, GA: Mercer University Press, 150.
- Wills, G.** (2009) *Southern Baptist Theological Seminary, 1859–2009*. New York: Oxford University Press, 77.
- Krejčová, G.** (2019) Kolektivní paměť českých evangeliků v zahraničí aneb “Bibli donesli ze sebou...”, *disertační práce, Pardubice*. [Krejčová, G. (2019) *Collective memory of Czech Protestants abroad or «They brought the Bible with them...», dissertation, Pardubice*] [in Chech].
- Kucová, H.** (2016) Autorský styl kazatele Jaroslava Plevy, *diplomová práce, Praha*, [Kucová, H. (2016) *The authorial style of the preacher Jaroslav Pleva, diploma thesis, Prague*] [in Chech].
- Střípky z historie: Ženy Československa včera a dnes (1921)*. Lydia Kolátorová, časopis MISSIONS, prosinec, s. 7–15 [Střípky z historie: Women of Czechoslovakia yesterday and today (1921). Lydia Kolátorová, MISSIONS magazine] [in Chech].
- Gość (1936), Warszawa, 12, № 1–2 [Guest (1936), Warsaw, 12, № 1–2] [in Polish].
- Gość (1921), Warszawa, 23, № 1 [Guest (1921) Warsaw, 12, № 1] [in Polish].
- Mayak (1935), Łódź, 15, № 4 [Lighthouse (1935), Łódź, 15, № 4] [in Polish].